

cildinde; eserin yazma nüshaları için bk. Sezgin, GAS, III, 333).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Usaybia, *‘Uyûnü'l-enbâ'* (nşr. Nizâr Rızâ), Beyrut 1965, s. 549; Brockelmann, *GAL*, I, 277; *Suppl.*, I, 425; Kehhâle, *Mu‘cemü'l-mü‘ellifin*, VII, 268; Ronart, *CEAC*, s. 357; Sezgin, *GAS*, III, 329-333; M. Ullmann, *Die Medizin im Islam*, Leiden 1970, s. 209-210; G. Sarton, *Introduction*, New York 1975, I, 729; E. Mittwoch, "Ammâr", *IA*, I, 409-410; a.m.f., "Ammâr al-Mawşili", *EI²* (İng.), I, 448-449.

CAHİT BALTAÇI

AMMÂR b. YÂSİR

(عمار بن ياسر)

Ebü'l-Yakzân Ammâr
b. Yâsir b. Âmir el-Ansî
(ö. 37/657)

**İlk müslümanlardan,
anne ve babası ilk İslâm şehidleri olan
meşhur sahâbî.**

Ans kabilesinin Yâm koluna mensup olan babası Yâsir kaybolan kardeşini aramak için Yemen'den Mekke'ye geldi. Benî Mahzûm kabilesinden Ebû Huzeyfe'nin himayesine girdi ve Sümeyye adlı câriyesiyle evlenerek oraya yerleşti. Ammâr bu evlilik sonucu dünyaya geldi. Hz. Peygamber'in Dârülerkam'da bulunduğu sırada müslüman olan ve müslümanlığını ilân eden ilk yedi kişiden biridir. Annesi Sümeyye ile babası Yâsir de ilk müslümanlardandır. Mekke'de kendilerini himaye edecek kimseleri olmadığı için Kureyşli müşriklerin ağır zulüm ve işkencesine uğradılar. Fakat imanları sebebiyle başlarına gelen bu sıkıntılara sabırla göğüs gerdiler. Annesi Sümeyye bu işkenceler sonunda Ebû Cehil tarafından öldürülerek İslâm tarihindeki ilk şehid oldu. Babası Yâsir de aynı gün işkence edilerek öldürüldü. Müşriklerin dayanılmaz baskılarına artık tahammülü kalmadığı bir gün sırf bu işkencelerden kurtulmak maksadıyla onların arzusuna uyarak Lât ve Uzzâ lehinde ve Hz. Peygamber'in aleyhinde konuşmak zorunda kaldı. Müşriklerin elinden kurtulur kurtulmaz doğruca Resül-i Ekrem'in yanına giderek başına gelenleri anlattı. Hz. Peygamber ona bu sözleri söylerken kalbinde neler hissettiğini sordu. Ammâr da iman ile dolu olan kalbinde en ufak bir değişiklik olmadığını söyleyince, Hz. Peygamber yine işkenceye uğrarsa aynı sözleri söylemesinin bir mahzuru bulunmadığını ifade etti. Nitekim bu konuyla ilgili olarak nâzil olan âyet-

kerîmede kalbi imanla dolu olduğu halde dininden dönmeğe zorlananların söyledikleri sözlerden sorumlu olmadıkları belirtildi (bk. en-Nahl 16/106).

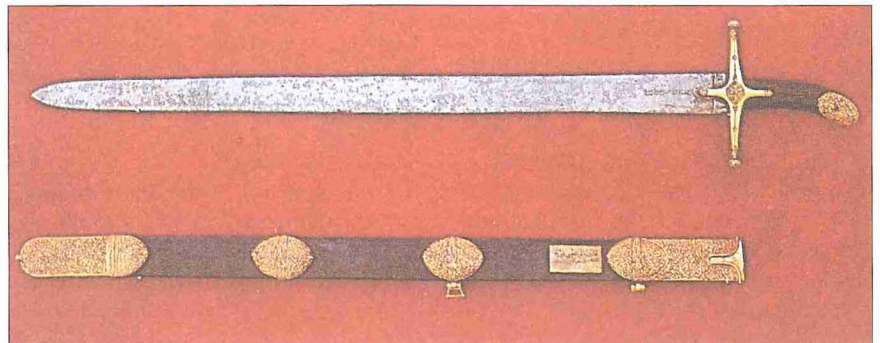
Hicretten sonra Hz. peygamber onunla Huzeyfe b. Yemân arasında kardeşlik bağı (muâhât*) kurdu. Mescid-i Nebevî'nin inşası sırasında büyük gayret sarfetti. Herkes bir kerpiç taşıırken onun iki kerpiç getirdiğini gören Resûlullah üzerindeki tozları silkeleyerek, "Vah Ammâr! Kendisini âsi (bâği) bir topluluk öldürecek. Ammâr onları cennete, onlar ise onu cehenneme davet ederler" dedi (Buhârî, "Şalât", 63). Hz. Peygamber'in bulunduğu bütün savaşlara katıldı. Hz. Ebû Bekir devrinde ise Müseylimetül-kezzâb ile yapılan Yemâme Savaşı'nda bir kulağını kaybettiği halde yiğitçe savaştı ve dağılmak üzere olan İslâm ordusunu yeniden topladı. Hz. Ömer devrinde Kûfe'ye vali olarak gönderildi (21/641-42) ve bu sırada vuku bulan Nihâvend Savaşı'na ve Hüzistan'ın fethine iştirak etti. Hz. Osman'ın Ümeyye oğullarını iş başına getirdiğini ve Ebû Zer el-Gıfârî'yi Rebeze'ye sürdüğünü söyleyerek onun icraatına karşı çıktı. Buna rağmen halife onu, aleyhindeki bir takım faaliyetleri araştırmak üzere Mısır'a gönderdi. Abdullah b. Mes'ûd'un cenazesini kendisine haber vermeden defnettiği için Hz. Osman Ammâr'ı Medine'den sürmeyi düşündü ise de Hz. Ali araya girerek buna engel oldu. Hz. Osman'ın şehid edilmesi üzerine Hz. Ali'ye biat etti. Cemal ve Sıffin'de onun saflarında yer aldı. Sıffin'de doksan üç yaşlarında olmasına rağmen Hz. Ali'nin yaya birliklerinin kumandanı olarak savaşıırken şehid edildi ve Hz. Ali'nin kıldırıldığı cenaze namazından sonra orada defnedildi.

Ammâr'ın öldürülmesi üzerine Muâviye b. Ebû Süfyan'ın ordusunda büyük bir karışıklık çıktı. Onun "âsi bir topluluk" tarafından öldürüleceğine dair hadîs-i şerifi hatırlayarak endişeye kapılanlar arasında bulunan Amr b. Âs, büyük bir üzüntüyle, böyle bir olayı görmektense yirmi yıl önce ölmüş olmayı tercih ettiğini söyleyince Muâviye, "Onu biz öldürmedik, onu buraya getirenler öldürdü" diyerek Amr'ı teselli etmeye çalıştı.

Ammâr altmış iki hadis rivayet etmiştir. Bunlardan altısı Buhârî ve Müslim'in *Şahîh*'lerinde yer almaktadır. Hz. Ali, Abdullah b. Abbas, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Câbir b. Abdullah, Muhammed b. Hanefiyye ve diğer bazı kişiler de ondan hadis rivayet etmişlerdir. Uzun boylu, kara yağız, elâ gözlü ve geniş omuzluymdu. Sade ve nezih bir hayatı vardı. Hiçbir namazını kazaya bırakmadığı rivayet edilir. Bir defasında Hz. Ömer'le birlikte gittikleri bir seferde Ammâr ihtilâm olmuş, fakat yıkanacak su bulamadığı için toprakta yuvarlandıktan sonra namazını kılmıştı. Medine'ye döndüklerinde bu olayı Hz. Peygamber'e anlattığı zaman, Resül-i Ekrem ona teyemmümü tarif etmiş ve bu durumda teyemmüm etmenin yeterli olacağını söylemişti (bk. Buhârî, "Teyemmüm", 8). İslâm tarihinde evinin bir bölümünü mescid olarak ayıran ilk şahıs odur. Buhârî onun şu sözünü *Şahîh*'ine almıştır: "Üç şeyi her kim bir araya getirebilirse imanının tamamını elde etmiş olur: Kendi aleyhine de olsa insafı elden bırakmamak, herkese selâm vermek, fakir iken bile sadaka vermek" ("İmân", 20).

Ammâr b. Yâsir'e ait olduğu söylenen bir kılıç, Topkapı Sarayı Müzesi'nin Mukaddes Emanetler bölümünde (Envanter, nr. 21/149) muhafaza edilmektedir.

Ammâr b. Yâsir'e ait olduğu söylenen kılıç ve kını (Topkapı Sarayı Müzesi, Mukaddes Emanetler, Envanter, nr. 21/149)

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 263-265, 319-321; Buhârî, "İmân", 20, "Şalât", 63, "Teyemmüm", 8, "Cihâd", 17, "Fiten", 18; a.m.f., *et-Târîhu's-şâgîr* (nşr. Muhammed İbrâhîm Zâyed), Kahire 1396-97/1976-77, I, 79-80, 84; Müslim, "Fiten", 70, 71, 72, 73; İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 261, 319-320, 330; II, 367, 392-393, 496-497, 498, 506, 683, 713; III, 104, 208; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 31, 32, 227, 246, 264; IV, 253; V, 19, 20, 93; VI, 7, 8; VIII, 264-265; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukâşe), s. 256-258; Belâzûrî, *Ensâb*, I, 116, 156-175, 211-212, ayrıca bk. İndeks; IV/1, s. 525, 537-539, 554, 557, 580, 588; Taberî, *Tefsr*, VII, 127-128; XIV, 122, 124; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, I, 150-153; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1969, III, 1135-1141; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, Kahire 1285-87, IV, 43-47; Ebü Nuaym, *Hilye*, I, 139-143; Nevevî, *Tehzîb*, II, 37-38; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, Beyrut 1967, IX, 291-298; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, I, 406-428; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 512-513; Aynî, *Umdu'tü'l-kâfir*, İstanbul 1308-11, I, 229-230; Zirikî, *el-A'lâm*, V, 191-192; H. Reckendorf, "Ammâr", *İA*, I, 410-411; a.m.f., "Ammâr b. Yâsir", *EI*² (Fr.), I, 461.

MUSTAFA FAYDA

AMMÂRİYYE

(العمارية)

Ca'fer-i Sâdık'tan sonra imâmetin oğlu Abdullah'a intikal ettiği kabul eden ve reisleri Ammâr b. Mûsâ'ya nisbetle anılan Şifî grup (bk. İMÂMİYYE).

AMMÂRİYYE

(العمارية)

Kâdiriyye tarikatının Ammâr Bû Sennâ'ya (XVIII. yüzyıl) nisbet edilen Tunus ve Cezayir'deki kollarından biri (bk. KÂDİRİYYE).

AMMÂROĞULLARI

(بنوعمار)

1070-1109 yılları arasında Trablusşam ve civarında hüküm süren bir aile.

Ailenin kurucusu Emînüddeve Ebü Tâlib Hasan b. Ammâr Trablusşam kadısı idi. Şehrin Fâtîmî valisi Muhtârüddeve'nin 462 (1070) yılında ölümü üzerine Emînüddeve bağımsızlığını ilân ederek burada müstakil bir hânedan kurdu. Yaptırdığı medrese ve 100.000 cildi aşkın kitaptan meydana gelen zengin kütüphanesiyle Trablusşam'ı büyük bir

ilim ve kültür merkezi haline getirdi. Akıllı, ileri görüşlü ve âlim bir kişiydi. Fâtîmîler'i sevmediği halde Trablusşam halkının onlardan yana olduğunu bildiği için Fâtîmîler'e karşı açıkça cephe almadı. Aynı şekilde Selçuklular'a da tam anlamıyla boyun eğmemekle beraber çeşitli hediyelerle Selçuklu hükümdarı ve emîrlerinin gönlünü almaya çalıştı. Bu siyaseti sayesinde böylesine karışık bir ortamda Trablusşam'da bağımsız olarak hüküm sürmeyi başardı. Kaynaklarda *Tervîhu'l-ervâh ve mişbâhu's-sürûr ve'l-efrâh* adlı bir eserinin olduğu rivayet edilir. Onun 1072 yılında çocuk bırakmadan ölmesi üzerine, yeğenleri Celâlülümülk Ebü'l-Hasan Ali ve Fahrülümülk Ebü Ali b. Muhammed arasında iktidar mücadelesi başladı. Sonunda Celâlülümülk Ebü'l-Hasan Ali kardeşine üstünlük sağlayarak hânedanın başına geçti (1072).

1073'te Cebele şehrini Bizanslılar'ın elinden alan Kadı İbn Suleyha şehri Ammâroğulları'na teslim edince Celâlülümülk Cebele'yi onun idaresinde bıraktı. Celâlülümülk, o devrin bölgedeki güçlü devletleri Fâtîmîler ve Selçuklular'a karşı takip ettiği denge politikasıyla devleti iyi idare etti. Nitekim Anadolu Selçuklu Sultanı I. Süleyman Şah 1082'de Tarsus'u fethettikten sonra Kadı Celâlülümülk b. Ammâr'a elçi gönderip o yöre için kadı ve hatip istemişti. Celâlülümülk emirliğinin ilk yıllarında Fâtîmîler'in eline düşmekten korkarak kendisine sığınan Muallâ b. Haydere'yi akrabası olmasına rağmen onlara teslim etmekte tereddüt göstermedi. Sultan Melikşah'ın kardeşi Tâcüddevle Tutuş'un Trablusşam'ı muhasara etmesine de mahirane bir politika takip ederek engel oldu. Selçuklu kuvvetlerine karşı koyamayacağını anlayınca, Tutuş'un kumandanlarına Sultan Melikşah'ın Trablusşam ve civarına hâkimiyetini onaylayan menşur* ile birlikte 30.000 dinar ve değerli hediyeler gönderip onu bu niyetinden vazgeçirmelerini istedi. Bu menşuru gören Halep Emîri Aksungur, Tutuş'a, elinde böyle bir menşuru bulunduran bir şahsı muhasara edemeyeceğini söyleyerek ordudan ayrıldı. Daha sonra Tutuş da şehri kuşatmaktan vazgeçip oradan uzaklaşmak zorunda kaldı.

Celâlülümülk'ün ölümü üzerine yerine kardeşi Fahrülümülk Ebü Ali Ammâr geçti (1099). Fahrülümülk banşçı bir emir idi. Küçük bir orduya sahip olduğu halde Tartûs'a kadar uzanan zengin bir araziye hâkimdi. Komşularına karşı takip et-

tiği politika sayesinde bağımsızlığını devam ettiriyordu. Kadı İbn Suleyha'nın ölümü üzerine yerine geçen oğlu Ebü Muhammed, Fahrülümülk ile anlaşmazlığa düşence Dimaşk Atabegi Tuğtegin'den yardım istedi, o da oğlu Tâcülümülk Böri'yi göndererek şehre hâkim oldu (494/1100-1101). Böri'nin halka kötü davranması sebebiyle Cebele'yi geri alarak Böri ile birlikte Trablusşam'a dönen Fahrülümülk, Tuğtegin ile münasebetlerini bozmamak gayesiyle, şehri Haçlılar'ın eline geçmesinden endişe ettiği için aldığını söylemiştir. Haçlılar'ın kendi topraklarına yaklaştığını görünce onlara dostça davrandı. Urfa Kontu Baudouin de Boulogne krallık tacını giymek üzere Kudüs'e giderken ona yardımcı oldu. Ancak Haçlılar o civardan uzaklaşınca onların işgal ettikleri Tartûs ve Maraclea şehirlerini geri aldı. Bu suretle Latakia ve Cebele'den Fâtîmîler'in denetimi altında bulunan Beyrut'a kadar bütün sahil yolunu kontrolüne geçirdi Trablusşam ve Ammâroğulları'nın hâkimiyetindeki diğer yerler Fahrülümülk devrinde devamlı olarak Haçlı saldırılarına mâruz kaldı. Müstahkem Arka şehri 1099'da iki ay müddetle kuşatıldığı halde alınamadı. Tartûs ise 17 Şubat 1099'da Haçlılar'a teslim oldu. Toulouse Kontu Raymond de Saint Gilles Fahrülümülk'ten 15.000 dinar ve pek çok hediye aldıktan sonra Arka kuşatmasına son verdi (16 Mayıs 1099). Fahrülümülk böyle bir anlaşma yaptığı için tenkit edilmiş, fakat daha sonraki olaylar onun ileri görüşlü bir devlet adamı olduğunu göstermiştir. Raymond'un Trablusşam'a saldıracığını öğrenen Fahrülümülk, Cenâhüddevle'nin Humus nâibi Emîr Yâhiz ve Dimaşk meliki Dukak'tan âcil yardım istedi. Yâhiz bizzat yardıma giderken Dukak sadece asker göndermekle yetindi. 1102 yılında Trablus önlerinde meydana gelen savaşta Raymond onları mağlûp etti. Ancak Fahrülümülk şehri savunmaya devam etti ve zaman zaman Haçlı hâkimiyetindeki yerleri yağmalayarak onların erzak ikmaline engel oldu. Raymond ise Trablus'u ele geçirme hususunda kararlıydı. Bu maksatla kırk gemiden teşekkül eden bir Ceneviz filosuyla saldırıya geçti. Fakat bu taarruz başarısızlığa uğradı. Bunun üzerine Raymond 1103 yılı Aralık ayında şehrin varoşlarında karargâh kurdu ve şehre 5 km. mesafede Bizanslılar'ın da yardımıyla büyük bir kule inşa ettirdi (1104). Trablus artık devamlı olarak kuşatma altındaydı. Fakat Haçlı-